

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΑΕΡΑΣ ΟΙ ΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ S. J. PERSE

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ ΣΠΑΝΤΙΔΟΥ

Οί λόγοι του S. J. Perse προς τιμήν του Dante στην Φλωρεντία: «Έσο μαζί μας μέγα έλαύνον ὄν, ποιητή! ἔσο μαζί μας Ταξιδιώτη! κράτησε εὐρύ τό ὄραμα ἐντός μας τοῦ ἐλαύνοντος ἀνθρώπου πρὸς τὴν πῖο ὑψηλὴ ἀνθρωπινότητά του...» (457-458), ἢ οἱ στίχοι: «τό πᾶν πρέπει νά ἀναληφθεῖ ἐκ νέου. Τό πᾶν νά λεχθεῖ ἐκ νέου» (186), «ἀποδημία! ἀποδημία! λόγος τοῦ ζῶντος!» (187) δέν συνιστοῦν, ἀπλῶς, φανερώματα στιγμιαῖα, μέσα στήν ποιητική του δημιουργία, μιᾶς ἀξιολογικῆς θεώρησης τοῦ γίνεσθαι, ἀλλά ὁδοδείκτες ἐνός τοπίου τό ὅποιο, ὀλόκληρο, σφραγίζεται ἀπό μία ἠρακλείτεια κίνηση πού τό διαρρέει, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐνισχύεται ἀπό τίς δυναμικές του δομές, ἀποκαλυπτόμενη ὡς τό κατ' ἐξοχίην θεμέλιο γιά τόν πολυφωνικό, ἐνεργητικό διάλογο μεταξύ τοῦ ἀνθρώπου, «κλεψύδρας πού βαδίζει πάνω στή γῆ (107)» καί τοῦ κόσμου, φύσης μέ νόημα ἀριστοτελικό.

Ὁ εὐρύτατος ὀρίζοντας, ἐντός τοῦ ὁποίου καί διά τοῦ ὁποίου ἐκκαλύπτονται καί ἀναπτύσσονται αὐτές οἱ δομές, εἶναι τό εἶναι, διαρκῶς παρόν-ἄπόν, κατὰ τόν τρόπο τῆς ἀμφισημίας του, ἀπώτατο βάθος καί πηγή ἀφθονίας τῆς ποιητικῆς περιοχῆς, πρὸς τό ὅποιο σταθερά καί ἀκατάπαυστα προσανατολίζεται, ὥστε τό δημιουργικά της ὀρθώματα νά προ-καλοῦν τὴν ἐπιφάνεια τοῦ οὐσιώδους στήν ὄντικότητά τους, βεβαιώνοντας ὅτι ἡ ποίηση εἶναι ὄχι μόνο τό καταφύγιο τοῦ εἶναι, ἀλλά καί «ἡ ἐπιστήμη τοῦ εἶναι». (453)

Ἐπομένως, στά δυναμικά πλαίσια τοῦ δεσμοῦ τοῦ ἀνθρώπου-ποιητῆ μέ τό ὄν θά διαυγασθοῦν ὡς βασικές συνιστώσες τῆς προελαύνουσας ποίησής του: *ἡ οἰκειότητα τῶν ἀντιθέτων, ἡ χωροχρονική ἀδιαιρετότης καί ἡ θέληση πρὸς βιαιοπραξία.*

1. Ἡ οἰκειότητα τῶν ἀντιθέτων

Ὁ ποιητής «αὐτός ὁ ἀχόρταγος ἀποδημητής» (570), ὀρίζοντας τὴν ποίησή του ὡς «δημιούργημα καί δημιουργό μιᾶς γλώσσης, ἐνῶ συντηρεῖ... τὴν ζωντανή της σχέση μέ τὴν ἴδια τὴν κίνηση τοῦ εἶναι, τὴν παρουσία της, (452) καθιστᾷ τόν λόγο γνωσιολογικό ἐργαλεῖο, διά τοῦ ὁποίου πραγματοποιεῖται «ἡ πορεία πρὸς τὴν φωτεινὴ οὐσία» (454), ὅταν οἱ ἐσωτερικοὶ ρυθμοὶ του ἐναρμονίζονται πρὸς «τὴν ἄπαυστη ἀφθονία τοῦ εἶναι» (446).

Διὰ τῆς παλλόμενης ποιητικῆς λέξης ἀποκαλύπτεται ἡ πραγματικότης ὡς διαρκῶς ὀλοκληρούμενη, *natura naturans*, παραπέμπουσα διαρκῶς στό δυναμικό ὄντολογικό της θεμέλιο, γιά νά προβάλλει ὡς ἀναγκαῖο *status* τῆς ἄπαυσης ἐνέργειάς της τὴν ἐνότητα τῆς διαφορᾶς. Πρόκειται δηλαδή γιά τὴν ὑπέρβαση τῆς συνύπαρξης τῶν ἀντιθετικῶν δομῶν κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε ἡ συμπληρωματικὴ

τητα τῶν ἐναντίων νά γίνεται, ἀκόμη περισσότερο, οἰκειότητα, συνέργεια στό ἐντασιακό πεδίο τῆς ὁποίας «ἡ ἀπουσία εἶναι ἡ παρουσία τῆς κρυμμένης πληρότητας»¹. Μὲ ἀφετηρία αὐτήν τὴν ἐνεργοῦσα ἀντιθετικότητα, τὴν ὁποία θεωρεῖ ὡς αἴτιο τοῦ συμπαντικοῦ γίνεσθαι, ὁ ποιητὴς προβάλλει τὸ πραγματικό σὰν τὸ ἀνάβλυσμα μιᾶς συμπλεκτικῆς ὄντολογίας, ὅπου ὅλα ὄριμάζονται, βαίνοντας ἀκατάπαυστα πρὸς τὴν ὀλοκλήρωση τοῦ εἶναι τους.

Ἡ σχέση οἰκειότητας τῶν ἀντιθέτων συλλαμβάνεται ὄχι διασκεπτικά, ἀλλὰ βιωματικά, ἀπὸ τὸ ἐγὼ τὸ ὁποῖο ἀποκαλύπτεται στὴν ἀνοικτότητα τῶν πραγμάτων, συντηρώντας ἓνα διάλογο ἀλληλοδιείσδυσης, μία κίνηση ἀμοιβαιότητας ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν διαρκῆ ἀνανέωσή τους, στὰ πλαίσια τοῦ ἀμφίσημου. Αὐτὸ σημαίνει ἡ ποιητικὴ προσταγή: «κατοίκησε τὴν ἀσυμφωνία», προβάλλοντας ὄχι τὴν διαλεκτικὴ σύνθεση τῶν ἀντιθέτων, ἀλλὰ τὴν συμφιλίωση μὲ τὴν ὁμόχρονη παρεύρεση τῶν ἀντιθέτων, προϋπόθεση ἀναγκαία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πράγματος καὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς σχέσεώς τους. Παρέχεται δηλαδὴ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ἡ δυνατότητα νά ἀναφανῆ ἐντὸς τους, ἀξανάνομο, καὶ τὸ ἀντίθετό τους, ἡ ἀπουσία μέσα στὴν παρουσία, ὁ θάνατος μέσα στὴν ζωὴ μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐνταση καὶ ὄχι τὴν ἄρνηση.

Ὅταν ὁ S. J. Perse τραγουδᾷ:

«...ἐνότητα ἐπανιδωμένη, παρουσία καλυμμένη ἐκ νέου» (368), εἶναι προφανές ὅτι δὲν ὕμνεῖ ἀπλῶς τὴν συμπληρωματικότητα τῶν ἀντιθέτων, τὴν παρμενίδεια ἰσότητα φωτός-σκότους, ἀλλὰ τὴν δυναμικὴ τους συμμαχία, ὡς ὄντικὴ συνθήκη τῆς ὁποίας προβάλλεται ἡ τήρηση τοῦ διαρκῶς ἀμφίσημου, ὅπως τὸ συλλαμβάνει ὁ ποιητὴς μὲ τὸ σῶμα του², «συνεκτικὸ κρίκο τῆς διάρκειας καὶ τῆς ἐνότητας τοῦ εἶναι» (446), καὶ ὅπως τὸ ἐκφράζει μὲ τὴν ποιητικὴ γλῶσσα ποὺ δὲν λέγει, ἀλλὰ σημαίνει τὴν σύμπλεξη κοσμολογικοῦ καὶ ἀνθρωπολογικοῦ ἐπιπέδου, δηλαδὴ διατηρεῖ ζωντανή, μέσα στὴν μετέωρη λέξη, τὴν ἀντιμαχόμενὴ ἐνότητα τῶν διπολικῶν ἀντιθέσεων, ὅποτε ὁ λόγος δὲν ἀπολιθώνεται, ἀλλὰ ρεῖ.

Ἐπομένως, διὰ τῆς οἰκειότητας τῶν ἀντιθέτων, ἡ κίνηση βεβαιώνεται ὡς ἡ κατ' ἐξοχὴν πράξη³, διὰ τῆς ὁποίας ἀποκαλύπτεται ὁ κόσμος ὡς κοσμογένεση καὶ ἡ ἀνθρώπινη παρουσία ὡς ἄπαυστη πορεία πρὸς ὅ,τι τὴν συνιστᾷ, τὸ ὁποῖο πρέπει διαρκῶς νά κατακτᾶται. Τὸ πεπρωμένο της εἶναι ἡ κίνηση, γιὰ νά ἀνεβεῖ⁴ ἡ ὑπαρξη στὴν προφάνεια τοῦ εἶναι καὶ νά ἐκκαλυφθεῖ μέσα στό ἀσύνορο αὐτῆς τῆς κίνησης ὁ δεσμός μαζί του.

Ὁ Perse, «ἀντικρῦζοντας κατὰ πρόσωπο τὴν ὑπέροχη νύχτα τοῦ ροῖκοῦ του πεπρωμένου» (570), ἐκλέγει συμβολικὰ τὴν θάλασσα ὡς καθρέφτη αὐτῆς τῆς μοίρας (αὐτ.), ὡς περιοχὴ τῆς ἐνότητας, τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς συμμαχίας τῶν ἀντιθέτων, ταυτισμένη μὲ τὸ εἶναι, ἐντὸς τῆς ὁποίας παύει νά ἀναδιπλώνεται, γιὰ νά φωτιστεῖ ἡ ἀντιμαχόμενὴ ἐνότητά του μὲ τὸ φαίνεσθαι, πάντα ὑπὸ τὸ καθεστὸς τῆς κίνησης, ἐφ' ὅσον τὸ φαίνεσθαι ὡς φαινόμενο εἶναι ἓνα γίνεσθαι τοῦ εἶναι:

«Ἐντὸς σου κινούσα, κινούμενοι, σέ ὀνομάζουμε
θάλασσα ἀνονόμαστη: μεταβλητὴ καὶ κινητὴ μέσα
στὶς ἀλλαγές της,
ἀμετάβλητη καὶ ἴδια μέσα στὴν ὀλότητά της
διαφορὰ στὴν ἀρχὴ καὶ ταυτότητα τοῦ εἶναι.

φιλαλήθεια μέσα στο ψεύδος και προδοσία μέσα στο μήνυμα· όλη παρούσα και άπουσα, όλη άνοχή και όλη άρνηση - άπουσία, παρουσία τάξη και τρέλλα - έλευθερία!...» (371).

Ή θάλασσα, τό νερό, άποτελεϊ τήν άληθινή φύση μέ τήν χαϊντεγκερική σημασία τής πλήρους παρουσίας και τής άνθίσεως μέσα στο είδος της⁵. Προβάλλει ως δομικό της στοιχείο τήν όλότητα, έφ' όσον συνέχει τήν κοσμική, ζωϊκή, συνειδησιακή ένέργεια⁶ (282)· αίρει τίς άντιθέσεις έσωτερικής και έξωτερικής πραγματικότητας, χωρίς νά καταργεί τήν έτερότητά τους: «ένότητα έπανιδωμένη, παρουσία καλυμένη εκ νέου» (368). Ή θάλασσα, στοιχείο τής συμπαντικής συμπάθειας⁷, όντολογική πληρότης, «ίσχυρό πλέγμα δυνάμεων και συμμαχιών» (339), πραγματοποιει τήν ένότητα είναι και γίνεσθαι —δομικό κανόνα στην ποιητική περιοχή του Perse— μορφοποιώντας, έξ ίσου, τό μπερκσονικό όνειρο: «σύλληψη τής άλλαγής και τής διάρκειας μέσα στην άρχέγονη κινητικότητά τους»⁸. Ή θάλασσα, «σύμβολο του περιορισμού του άπεριορίστου»⁹, είναι ή ίδια συσσώρευση φωτός (363), σύνορο φαινομενικό (570) και άμφίσημο άνοιγμα στο Είναι (372, 375), έντός του όποιου έλκεται ή ψυχή (261), ή πεμπουσία του ανθρώπινου, νά καταθέσει, πάσχουσα, τό ίδιον φώς —άπόρροια του Όντος— μόνη ίκανή νά μεταθέτει, διαρκώς, εκ του άγώνα της, τους περιορισμούς τής ανθρώπινης παρεύρεσης.

Ή θάλασσα, ζωντανή πηγή γνώσης για τον βαθύτερο άνθρωπο-ποιητή¹¹, κατά τον στοχασμό του G. Bachelard, σύμβολο τής συμπαντικής ένέργειας κατά τον Perse, δέν είναι ούσία, αλλά στοιχείο (563) —όπως ακριβώς συνέβαινε μέ τους προσωκρατικούς για τους όποιους τά στοιχεία δέν ήσαν ούτε ιδεατά, ούτε υλικά—· είναι άλήθεια φανερή, όσο και άφανής· είναι αρχή, κατά τον χαϊντεγκερικό όρισμό του άρχω = κυριαρχώ, έφ' όσον άποκαλύπτεται ως όλόκληρη ή παρουσία τής φύσης (326), ή όποία κυριαρχεί και έλευθερώνει ταυτοχρόνως· είναι τό όνομα (262), και στο σώμα του ό λόγος και ή ένθυμία, τό γίνεσθαι και τό είναι, τό είναι και τό μηδέν, τό άπειρο και τό πεπερασμένο¹² συνανήκουν, μεταστοιχειωνόμενα τό ένα στο άλλο, πάντα στο έδαφος του άμφίσημου. Ή θάλασσα δέν είναι άπλώς όν, αλλά άρμολογία των όντων, ήρακλείτεια «παλίντονος άρμονία»¹³.

Τό νερό, «ούσιαστικό πεπρωμένο που μεταμορφώνει διαρκώς τήν ούσία του είναι»¹⁴, άποτελεϊ, για τον S.J. Perse, ό,τι και για τον μεγάλο Έφέσιο ό λόγος¹⁵: είναι περιέχουσα όντότητα, σύνδεσμος μέ συμπαντική δύναμη, έντός του όποιου οι άντιθέσεις παραμένουν άντιθέσεις στο καθεστώς τής οικειότητας, δηλαδή τής άμοιβαίας δυναμικής άνοικτότητας· λόγος υγρός ό όποιος καταυγάσει και καταυγάζεται από τό Όν (571). Αυτό ακριβώς έννοει ό ποιητής, όταν γράφει: «μ' όνόμασαν Σκοτεινό, ένώ ό λόγος μου είναι θαλασσινός» (282) —τόσο κοντά στον Ήράκλειτο— άποκαλύπτοντας ως μέτρο του Είναι τήν θάλασσα (365). Είναι ή θάλασσα που παρέχει έπι-φάνεια στο όντως όν, στά κράσπεδα τής άμφισημίας, όπου τό ίδιο τό πράγμα αναβλύζει (237) στην πρώτη του ένέργεια, μέσα στο σώμα τής γλώσσας «ή όποία μιλάει για τον κόσμο και για τό Είναι, διπλασιάζοντας τό άίνιγμά τους, αντί νά τό έξαφανίζει»¹⁶.

2. Ή χωροχρονική άδιαιρετότης

Είναι προφανές ότι η οικειότητα των αντιθέτων, διά μέσου του ύγρου συμβόλου, «ἀληθινοῦ γεωμετρικοῦ τόπου» (570), δημιουργεῖ ἓνα κόσμο δυναμικό καὶ ἀσύνορο στά πλαίσια ἑνός χωροχρονικοῦ συνεχοῦς:

«Θάλασσα τῆς κάθε ἡλικίας...» (291)

«...ἓνα καὶ τὸ ἴδιο κῶμα στὸν κόσμο» (326).

Ἡ ἐνότητα χώρου-χρόνου εἶναι δημιούργημα τῆς ἄπαυστης κίνησης, ἐφ' ὅσον ἡ κίνηση δὲν περιορίζεται στὴν ἀλλαγὴ θέσης ἑνός πράγματος, ἀλλὰ συνιστᾷ ἀλλαγὴ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ χώρου¹⁷, ὁπότε ἐπέρχεται μιὰ ἀμοιβαία ὀλοκλήρωση στὸ ἐπίπεδο κινητοῦ-κινουῦντος, διότι τὸ ἓνα ἐντατικοποιεῖ καὶ συμπληρώνει τὴν κίνηση τοῦ ἄλλου¹⁸. Ἐνα δυναμικό πλέγμα ὑφαίνεται ἀπὸ ὄλες τίς κινήσεις, παροῦσες καὶ ἀπουσες, δεξαμενὴ παρελθόντος καὶ μέλλοντος, ὅπου ὄλη ἡ ἱστορία τοῦ κόσμου εἶναι παροῦσα, ἀποκαλυπτόμενη καὶ ἀποκαλύπτουσα τὴν σαρκικότητα τοῦ χωροχρόνου¹⁹.

Ὁ ποιητὴς θεωρεῖ ὡς προϋπόθεση αὐτοῦ τοῦ ἐνιαίου πλέγματος δύο βασικὲς κινήσεις πού ἀλληλοεισδύουν, ὅπως μέσα στά συγκοινωνοῦντα δοχεῖα: ἡ μία ἐσωτερικὴ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ὑποκειμένου πού περιμένει, ἀκούει μέ πάθος καὶ ἐρωτᾷ στά πλαίσια μιᾶς ὀμιλοῦσας σιωπῆς, καὶ ἡ ἄλλη ἐξωτερικὴ, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀντικειμένου πού ἀνοίγεται, γίνεται διαφανές, ἀπαντᾷ. Αὐτές οἱ δυναμικὲς κινήσεις ὀρίζουν τὴν χωροχρονικὴ ἐνότητα —διαρκῶς ἀποκαλυπτόμενη καὶ αὐξανόμενη ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴ οὐσίας ἐγὼ - πραγμάτων—, στὸν ὀρίζοντα τῆς ὁποίας πράγματα καὶ ἄνθρωποι ἀνθίζουν (311, 312), ὡς χρονοστιβάδες πού ἔλκονται, ἀμοιβαία, στὸ κοινὸ τους πλέγμα.

Μιὰ νέα περιοχὴ, ἀληθινὴ²⁰, ἐκκαλύπτεται: ὁ βιωμένος χῶρος. Ἡ χωροχρονικὴ ἐνότητα μετατρέπεται σὲ χωροψυχικὴ, ὀρθώνοντας ὡς τετάρτη διάσταση αὐτὴν τῆς συν-κινήσεως (414), ἀπόρροια τοῦ βιωμένου συγχρονισμοῦ (417) μέ τοὺς ρυθμοὺς τοῦ κόσμου²¹. Στα κράσπεδά της φωτίζεται ἡ ἰσότητα εἶναι καὶ γίνεσθαι, δομικοῦ νόμου τοῦ ὄντικοῦ τοπίου τοῦ Perse: Ἡ ἔλλογη διαύγαση τοῦ ὑπάρχοντος συμπληρώνεται ἀπὸ μιὰν ἐμβίωση ὄντολογικοῦ βάθους, ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ «νέα γῆ ἐκεῖ ψηλά» (199): νὰ δομήσει μιὰ νέα πραγματικότητα ἀπὸ τὴν ἀμοιβαία εἰσφορά τοῦ ὄντος, σὲ χιασματικά πλαίσια²². Αὐτὴ ἡ ἄλλη χωροχρονικὴ διάρκεια συνιστᾷ «τὸ γενέθλιο ὕφασμα τῶν πραγμάτων» (411). Πρόκειται γιὰ ἓνα «εὐτυχημένο χῶρο»²³, νέα περιοχὴ γνώσης (233), συμφώνως πρὸς τὴν λογικὴ τῆς καρδιᾶς²⁴. Αὐτὸ τὸ παλλόμενο δίκτυο τῶν συμπλέξεων ἐγὼ - πραγμάτων, μέσα στὴν ἀμοιβαία τους ἐκδίπλωση, ἀποκαλύπτεται ὡς σάρκα τοῦ κόσμου²⁵, δυναμικὴ ἐστία τοῦ ἀμφίσημου, διότι, ἐντός του, «τὸ ἀθέατο εἶναι ἡ κρυφὴ ἀντιστροφή τοῦ ὀρατοῦ»²⁶.

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἀέναη ἀποδημία τοῦ ὑπάρχοντος πρὸς τὴν ὀλότητα τοῦ εἶναι —ἀπόδειξη τοῦ ὄμαιμου, ἐφ' ὅσον τὰ πράγματα συμμετέχουν στὴν οὐ-τοπικὴ πεπρωμένη πορεία τοῦ ἀνθρώπου— συντελεῖ στὴν διαρκῆ ἀπογύμνωση τοῦ χωροχρονικοῦ περιέχοντος τὸ ὁποῖο ἐμφανίζεται κενό. Ὅμως, πρόκειται γιὰ ἓνα ἐνεργό κενό²⁷, κενότητα πλήρη ἀπὸ τὴν «παρελθοῦσα χωρικότητα τῶν πραγμάτων»²⁸, κενό διαυγασμένο ἀπὸ τίς ἐμμένουσες συναρμογές ἐγὼ-πραγμάτων, διαρκῶς παροῦσες στά πλαίσια τῆς μεθέξεως, ὅπου τὰ ἀντίθετα συνανήκουν. Εἶναι

«τό ἄζυμο τοῦ ὠραίου χρόνου» (113), λέει ὁ Perse, δίνοντας, κατ' αὐτόν τόν τρόπο, στό κενό τήν διάσταση τοῦ ἀρχέγονου στοιχείου, ὅπως τό ἐννοοῦσαν οἱ προσωκρατικοί, ἐντός καί διά τοῦ ὁποίου ἐμφανίζεται ἡ ἀπουσία μέσα στήν παρουσία, τό σκοτάδι μέσα στό φῶς.

Κατά συνέπεια, στήν βιωματική περιοχή τοῦ χωροχρονικοῦ συνεχοῦς, μέτρου τῶν συμπαντικῶν ρυθμῶν καί χώρου τῶν δημιουργικῶν ὀρθώσεων, ὅλοι οἱ χῶροι καί οἱ χρόνοι εἶναι παρόντες σέ μιᾶ συναρτησιακή σχέση ἡ ὁποία ἀποκαλύπτει τόν ἀμοιβαῖο ἐμπλουτισμό ἀνθρώπου-πραγμάτων, τήν ἀφθονία τους, ἀνάλογη πρός τήν ἀνάλωσή τους. Ὁ ποιητής, πλάσμα τῆς πράξης καί τοῦ ὄνειρου, ὁ ὁποῖος εἰσχωρεῖ στό μυχιαίτατο τοῦ ἑαυτοῦ του καί τῶν πραγμάτων, γιά νά συλλάβει τήν ἀπαυστη κίνηση τοῦ ὄντος, αὐτός μόνο ἀποσπᾶ στήν περιοχή τοῦ ἄπειρου καί τοῦ αἰώνιου, τόν ἐνθαδικό ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀνεστιότητά του καί τοῦ παρέχει τό νόημα τῆς ἀθηντικῆς ζωῆς: «νά ἀκολουθεῖ συνεχῶς, συγκατατιθέμενος, ἕνα συνεχόμενο χρόνο, ὅπου εὐτυχία καί δυστυχία πλέκουν τό ἴδιο ὑφάδι» (528).

3. Ἡ θέληση πρός βιαιοπραξία

Ἡ προβολή τῆς θάλασσας ὡς μέτρου τῆς βιωματικῆς αὔξεσης ἀλλά καί τῆς κοσμικῆς ἐνέργειας, στοιχείου δύναμης καί πηγῆ γνώσεως (571), ὁδηγεῖ στόν ἄνθρωπο «πού φωτίζει, στηρίζει καί ὁδηγεῖ τήν πράξη τῆς εὐρύτατης ἀνθρώπινης κίνησης πρός τήν διάσταση τῆς θάλασσας - εἰκόνα μιᾶς ἀνθρωπότητας καθ' ὁδόν πρός τήν πιό ὑψηλή της μοῖρα» (571), δηλαδή στόν ποιητή-δημιουργό.

Ὁ ποιητής πού «ὀσφραίνεται στό ὕψος τοῦ ἀνθρώπου τήν ἄβυσσο τοῦ ἀληθινοῦ καί τοῦ ὑπερφυσικοῦ, πού γνωρίζει στό ὕψος τοῦ ἀνθρώπου χρόνους πού δέν ἀνήκουν στόν ἀνθρώπινο χρόνο» (457), ἀναδεικνύει ὡς ὀρίζουσα τῆς ἐλαύνουσας ποίησής του τήν ἐπιθυμία *υπερβάσεως*, τήν θέληση διαδοχικῆς ἐκκάλυψης τῶν ὄντολογικῶν του θεμελιῶν, προβάλλοντας τόν ἀέρα ὡς στοιχεῖο συν-βολῆς, στήν περιοχή τοῦ ὁποίου οἱ συν-βάλλουσες ὀντότητες ἀνθρώπου καί πραγμάτων ἀποκαλύπτουν «τήν μυστική λειτουργία τοῦ εἶναι»²⁹. Καί ὁ ἀέρας καί ἡ θάλασσα³⁰ —φορεῖς «τῆς ἀπαυστης ἀφθονίας τοῦ εἶναι (446)— ἀποτελοῦν, κατά διαφορετικό τρόπο τό καθένα, τούς συνεργούς τῆς ἀκεραίωσης τῶν ὄντων, ἔτσι ὥστε ἡ δράση νά πηγάζει ἀπό τήν φύση καί ἡ μίμηση, ὡς ἀντίδραση, ἀπό τόν ἄνθρωπο.

Ἄν ἡ σχέση μέ τό νερό - θάλασσα ἀπεκάλυψε τήν δυναμική οἰκειότητα, τήν βιωματική σύλληψη τοῦ κόσμου μέ ὀρίζουσα τήν λογική τῆς καρδιάς —ὄρο ὁ ὁποῖος δέν ἀποκλείει τήν ἔλλογη διαύγαση, ἀλλά τήν τοποθετεῖ στά πλαίσια μιᾶς πραγματικότητας ἐντός τῆς ὁποίας τά πράγματα ἀφήνονται νά εἶναι αὐτά πού εἶναι— ἡ σχέση μέ τό ἀέρινο στοιχεῖο, φορέα «τῆς κόκκινης δάδας τῆς ἐγρήγορης» (211), ὁδηγεῖ στήν βούληση τῆς ἐλευθερίας, στήν δυναμική, γόνιμη μεταβολή τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου πού συχνάζει στήν «κλίνη τοῦ ἀνέμου, ἐνυδρείου δύναμης καί αὔξεσης» (196).

Καί οἱ δύο θεμελιακές ἀρχές τῆς ὕλικῆς φαντασίας τοῦ S.J. Perse προβάλλουν ἕνα δυναμικό πλέγμα μεταξύ ἐσωτερικότητας καί ἐξωτερικότητας τῶν πραγμάτων καί τοῦ συνειδησιακοῦ καταστατικοῦ: «ἕνα πιό εὐρύ φύσημα μέσα μας ἄς ἀνυψωθεῖ, καί ἄς μᾶς εἶναι σάν τήν ἴδια τήν θάλασσα καί τό μεγάλο φύσημά της

ώς ξένης!» (293). Ὁ ἄνεμος ὡς «οἰκειότατον τῇ ψυχῇ»³¹, τῆς ἀποκαλύπτει τὴν ἀναλογία τῆς συμπαντικῆς βούλησης τῆς βιαιοπραξίας πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου³²:

«Ἦταν πολὺ μεγάλοι ἄνεμοι ποὺ ἔψαχναν... μέσα στὰ φθαρτὰ πράγματα, ἀνάμεσα σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον τῶν πραγμάτων» (179).

Ἀποκάλυψη ἢ ὁποῖα, ὡς ἄπαστη ἐνέργεια, ἐγείρει ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ἐπιθυμία ὑπερβάσεως τῶν ὁρίων· τὸν ὠθεῖ νὰ ἀντιδράσει· νὰ ἀπαντήσῃ αὐθεντικά μέσα στὴν πράξη τοῦ εἶναι, ὅλος, ὅπως συνέβη μὲ τὴν πρώτη πράξη τῆς γεννήσεώς του, τὴν ἀναπνοή· νὰ ἀπαντήσῃ ὡς πλέον-εἶναι καὶ ὄχι διὰ μέσου τῶν πράξεων τῆς συσσώρευσης, τῆς χρήσης, τῆς ἀπόκτησης³³. νὰ ἀπαντήσῃ βίαια, ὑπακούοντας στὰ ἀέρινα μαθήματα³⁴ τῆς βίας «ποὺ ἀνανεώνει τὴν κλίση τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ» (251)· νὰ ἀντιστρέψῃ δηλαδή τὸν δεδομένο κόσμον³⁵ καὶ τὴν παγιωμένη σύλληψη τῆς χρηστικότητάς του καὶ νὰ τὸν διανοίξῃ, διανοιγόμενος ὁ ἴδιος στὴν πληρότητα τῆς πραγματικότητάς του, διότι τὰ πράγματα δὲν βίσκονται ἀπέναντί του, ἀλλὰ μαζί του· μὲ τὴν ὁλότητα τοῦ εἶναι του:

«Ἀνοίχτε τίς θύρες στοῦ νέου ἔτος! Ἐνας κόσμος γεννιέται κάτω ἀπ' τὰ βήματά σας! ἔξω ἀπὸ συνήθεια καὶ ἐποχή!» (247).

«... Ἀκούω ν' αὐξάνονται τὰ ὄστα μιᾶς νέας ἡλικίας τῆς γῆς» (213).

Οἱ ἄνεμοι, «οἱ πολὺ μεγάλες δυνάμεις σὲ αὐξηση» (183), ποὺ ὑπόσχονται τὸν «ψίθυρο καὶ τὸ τραγούδι τῶν ζωντανῶν ἀνθρώπων, ὄχι τὸν ψίθυρο τῆς ξήρανσης...» (184) διδάσκουν τὴν δύναμη καὶ τὴν βία (189), σὲ ἀντιπαράθεση πρὸς τὴν στατικότητα· διδάσκουν τὴν ἀμεσότητα καὶ τὴν ἐλεύθερη πράξη (188, 187, 196)· διδάσκουν τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ κόσμου καὶ τὴν κοσμικότητα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄνεμοι προβάλλουν μίαν νέα ὑπερβασιακὴ κοσμολογία ἐντὸς τῆς ὁποίας συντελοῦνται οἱ ἀσύνορες κινήσεις φύσης καὶ ψυχῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀμοιβαίας τους ἀνθήσεως, τῆς πορείας πρὸς τὴν ἀλήθεια τους, πρὸς τὴν ἐνότητα μέσα στὴν ἀμεσότητα τῆς σχέσεώς τους. Τότε ὁ ἀνθρώπος ξαναγίνεται παιδί, «ἀλλὰ παιδί ποὺ ἔχει διασχίσει τὴν ἀφθονία τοῦ εἶναι»³⁶, γιατί γνωρίζει ὅτι «τὸ εἶναι ἐντείνεται, ὅταν ἐνώνεται περισσότερο»³⁷.

Οἱ ἄνεμοι, ἐπομένως, ὠθοῦν στὴν βούληση, θεμέλιο τῆς ὑπαρκτικότητάς τῆς ὑπαρξῆς³⁸, πρώτη ἀρχὴ τῆς γνήσιας ζωῆς, δηλαδή στὴν αὐθεντικὴ ἀποφασιστικότητα πρὸς τὴν ὑπέρβαση τῶν στεγανῶν καὶ πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν σχέσιν μὲ τὴν γῆ καὶ τὸ εἶναι (226) — μὲ ὁδοδείκτη μίαν κατανόηση ἄμεση χωρὶς λογικὴ παρεμβολή (228), στὸν ὀρίζοντα τῆς ὁποίας ὁ χρόνος λυγίζει (214) καὶ ὁ θάνατος λιποτακτεῖ (250). Στόχος τῆς δυναμικῆς βούλησης ἢ ὁλοκλήρωση³⁹, χάριν τῆς ὁποίας αἴρεται βίαια ἢ ὁποιαδήποτε παθητικὴ στάση (183, 185, 191 199) ἢ δογματικὴ ὑπακοή (179):

«Καὶ ἂν ἓνας ἀνθρώπος κοντὰ μας χάσῃ τὸ πρόσωπό του τοῦ ζωντανοῦ, νὰ τοῦ κρατήσουν μὲ τὴ βία τὸ πρόσωπο στὸν ἄνεμο!» (191).

Ὡς προϋπόθεση αὐτῆς τῆς στοχοθεσίας προβάλλεται ὁ ἀφυπνισμένος⁴⁰ ἀνθρώ-

πος, ό όποϊος, διανοιγόμενος πρός μιάν κοσμική συνείδηση⁴¹, αναδομεί καιρικά τήν χρονικότητα, άφ' ενός για να συλλάβει στό ελάχιστο αλλά βέλτιστο σημείο τής στιγμής, τήν πραγματικότητα, όπως του άποκαλύπτεται και να τήν ένσωματώσει, ζώσα, στην κάθετη λέξη (248), και άφ' έτέρου για να αναγεννηθεί «ό νέος άνθρωπος στην πιο ψηλή κορυφή τής στιγμής» (249)· να αναγεννηθεί μέσα στό φως τής άνοιχτότητας τών όντων, όπου ό γνωρίζων και τό γνωριζόμενο ταυτίζονται. Μέσα από άκατάπαυστα πλατωνικά «έξαιφνης» (240, 239, 192) που διαρρέουν τό ποιητικό σώμα - άποδείξεις τών διαρκών έκ-στάσεων του ανθρώπου πρός τό άνονόμαστο τής ούσίας του και τής ούσίας του κόσμου, έξοδοι από τό πραγματικό, όχι για να τό άποφύγει, αλλά για να έπιστρέψει και να τό κατακτήσει «μέσα από τό μέγáλωμα του ματιού»⁴² και τήν «άφαίρεση περιορισμών και τειχών»⁴³ - ό ποιητής θά συλλάβει τό άληθές όχι ως δεδομένο, αλλά ως δημιουργούμενο από τόν δεσμό του ανθρώπου και τών πραγμάτων⁴⁴. από τήν κοινή έγγραφή τους στην συμπαντική άρχή του γίνεσθαι.

Ή έκ-σταση του ανθρώπου είναι άπόκριση πρός τήν κλήση του Εϊναι τών όντων, τό όποϊο έκκαλύπτεται μέσα στην άμφισημία του (230). Ή άποφασιστική βούληση συλλέγει τόσο τίς βιωματικές έκτινάξεις του προσώπου πρός τό αϊώνιο και άπειρο θεμέλιο, όσο και τίς έλλάμψεις (239) τής επιφάνειας του Όντος στά πράγματα⁴⁵, τά όποϊα έξίστανται (237), προσφερόμενα (236), για να ένσαρκωθούν στις λέξεις: «πυρηνες δύναμης και πράξης, έστιές λάμψεων και έκπομπών...» (417)· περιοχές του δίσημου όπου τό άρρητο δέν παύει να περιβάλλει τό ρητό, βεβαιώνοντας, άένα, ως θεμέλιο τής συμμετοχικής διαλεκτικής συνείδησης-πραγμάτων, τήν άκατάβλητη άδιαφάνεια, τήν άδιέξοδη άμφισημία⁴⁶, όπου, όμως, διανοίγεται χώρος στό Εϊναι και ή ού-τοπία γίνεται σωτήριος τόπος, άποκαλύπτοντας τόν δεσμό μέσα στην ρήξη άποκαλύπτοντας τό αναγκαίο τής άμφισημίας για τήν διαρκή ανανέωση του δημιουργικού δυναμισμού και αντίστροφα. Τότε οι λέξεις, ένω φανερώνουν, άποκρύβουν μέσα στην διατήρηση τής ροϊκότητά τους· τότε όνομάζουν και δέν όνομάζουν αυτό που ήδη είπώθηκε.

Ή βούληση πρός βιαιοπραξία θά πρέπει να έννοηθεί ως δυνατότητα έλευθερίας και δημιουργίας, στην θέση του αντικειμενικού κόσμου, του βιωμένου κόσμου, μέσα από τίς διαρκώς ανανεωνόμενες συμπλέξεις έγώ-πραγμάτων. Ή βούληση του βίαιου συνιστά ίσοδυναμία με τήν πράξη του βίαιου, ή όποϊα σκοπεύει στην άποδόμηση τών συστημάτων τής έτερότητας, για να προτείνει μία διαλεκτική ύπαρκτική, έδραιωμένη στην ένότητα τής διαφοράς: «...προωθοϋμε καλύτερα τίς ύποθέσεις μας διά τής βίας και τής μη άνοχής» (191).

...και είναι συμβουλή άκόμη δύναμης και βίας (189).

Τελικά, ή κατάθεση του ποιητικού Εϊναι⁴⁷ από τόν ίδιο τόν S.J. Perse θά μπορούσε να θεωρηθεί ως ό ιδανικός επίλογος για τήν περιπλάνησή μας στις όντολογικές συνιστώσες του παλλόμενου τοπίου του:

«Ός ποιητής υπήρξε ή πνευματικότητα... έπηρεασμένη από τό άλογο και τό ευαίσθητο, με τήν δημιουργική άπορροή και τήν διάχυση τής άναπνοής· και μέσα από τήν χάρη ενός γνήσιου τραγουδιού στό πιο μυστικό σημείο του είναι και του όνείρου του είναι, γνώριζε, με τήν ίδια κίνηση, να όδηγεϊ τό συναισθημα τών πραγμάτων στην πηγή τους, τήν σκιά τών πραγμάτων στην πρώτη τους λάμψη:

μέχρι εκείνη την περιοχή την πολύ βέβαιη ή πολύ ύποπτη, όπου ο άνθρωπος και η γλώσσα είναι ταυτισμένοι, σαν σε μία πράξη και σε μία λέξη, που τις προφέρει ή ίδια ανάσα» (509).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Όλοι οι αριθμοί στις παρενθέσεις παραπέμπουν στις σελίδες των άπαντων του S.R. Perse, *Oeuvres complètes*, Paris, Gallimard, 1982.

1. Πβ. M. Heidegger, *Essais et conférences*, γαλλ. μτφ. A. Préau, Paris, Gallimard 1980, σ. 220.
2. Πβ. M. Merleau-Ponty, *Phénoménologie de la perception*, Paris, Gallimard 1945, σ. 178.
3. Πβ. Ἀριστοτέλους, *Μετά τὰ φυσικά*, Θ3, 37-38.
4. Πβ. Diels-K. Kranz, *Die fragmente der Vorsokratiker*, Παρμενίδης (B1).
5. Πβ. M. Heidegger, *Approche de Hölderlin*, Paris, Gallimard 1973, σ. 74.
6. Πβ. P.T. de CHARDIN, *Le phénomène humain*, Paris, Seuil 1955, σ. 19.
7. Πβ. K.G. Jung, *Η ολοκλήρωση της προσωπικότητας*, μτφ. Σ. Ἀντζάκα, Ἀθήνα, Ἀντινεία 1981, σ. 93.
8. Πβ. A. Henry, *Amers de S.J. Perse*, Paris, Gallimard, 1981, σ. 149.
9. Πβ. E. Μουτσαπούλου, *Φιλοσοφικοί προβληματισμοί*, τ.1, Ἀθήνα, εκδ. Τζουνάκου 1971, σ. 167.
10. Πβ. G. Bachelard, *L'eau et les rêves*, Paris, José Corti 1983, σ. 17.
11. Πβ. *ὄπ. παραπ.* σ. 16.
12. Πβ. K. Βουδούρη «Η έγκυρότητα του διαλεκτικού λόγου» στο *Η Διαλεκτική*, εκδ. Ἑλληνικῆς Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας, Ἀθήνα 1988, σσ. 11-26 κυρίως 14 και 23.
13. Πβ. Ἡρακλείτου *ὄπ.* 151.
14. Πβ. G. Bachelard, *ὄπ. παραπ.* σ. 8.
15. Πβ. D.I. Nasta, *S.J. Perse et la découverte de l'être*, Paris, P.U.F. 1980, σ. 110 και K. Ἀεγλου *Ὁ Ἡράκλειτος και ἡ φιλοσοφία*, Ἀθήνα, Ἐξάντας 1974, σ. 56.
16. Πβ. M. Merleau-Ponty, *ὄπ. παραπ.*, σ. 132.
17. Πβ. «γῆ κινούμενη μέσα στην ηλικία της» (402), «ὁ ὄκεανός των πραγμάτων μᾶς πολιορκεῖ» (401), «ἡ θάλασσα εἶναι μέσα στον οὐρανὸ των ἀνθρώπων και στην ἀποδημία των στεγῶν» (359).
18. Πβ. G. Bachelard, *L'air et les songes*, Paris, José Corti 1983, σ. 293.
19. Πβ. M. Merleau-Ponty, *ὄπ. παραπ.*, σ. 189 και *ἅπαντα Perse*, σ. 420.
20. Πβ. G. Bachelard, *La poétique de l'espace*, Paris, P.U.F. 1981, σ. 195.
21. Πβ. E. Minkowski, *Vers une cosmologie*, Paris, Aubier-Montaigne, 1967, σ. 105.
22. Πβ. M. Merleau-Ponty, *ὄπ. παραπ.* και *ἅπαντα Perse*, σ. 266.
23. Πβ. G. Bachelard, *ὄπ. παραπ.*, σ. 17.
24. Πβ. *Ἄπαντα Perse*, σ. 268, Πβ. Pascal, *Pensées*, Paris, Garnier-Flammarion 1973, Πβ. R.M. Rilke, *Duineser Elegien und Sonette an Orpheus* μτφ. A. Guérne, Paris 1972.
25. Πβ. M. Merleau-Ponty, *ὄπ. παραπ.*, σ. 320.
26. Πβ. *ὄπ. παραπ.*, σ. 269.
27. Πβ. E. Φικιόρη, «Η ύπαρξη του κενού στην Ε.Φ.Ε.», τ. 3 τεύχος 7, σ. 43.
28. Πβ. D.I. Nasta, *ὄπ. παραπ.* σσ. 100-101.
29. Πβ. M. Eliade, *Images et symboles*, Paris, Gallimard, 1982, σ. 14.
30. Προσοκρατικός οὐσίος κατά την ὁμολογία του ἴδιου του ποιητῆ, σ. 563.
31. Πβ. Ἀριστοτέλους, *Περὶ ψυχῆς*, 404 a, 20.
32. Πβ. Πλωτίνου, ἐνν. V, 3 παρ. 4.
33. Πβ. Suzuki-Fromm-Martino, *Bouddhisme Zen et psychanalyse*, Paris, P.U.F. 1981, σ. 202.
34. Πβ. G. Bachelard, *L'air et les songes*, *ὄπ. παραπ.*, σ. 296.
35. Πβ. Hegel, *La phénoménologie de l'esprit*, μτφ. J. Hyppolite, Paris, Aubier/Montaigne, 1945, σ. 40.
36. Πβ. Suzuki κλπ., *ὄπ. παραπ.*, σ. 145.
37. Πβ. P.T. de Chardin, *ὄπ. παραπ.*, σ. 19.
38. Πβ. M. Heidegger, *Εἶναι και Χρόνος*, μτφ. Γ. Τζαβάρα, τ. 1ος, Ἀθήνα, Δωδώνη 1978, σ. 12.
39. Πβ. M. Heidegger, *Questions III*, μτφ. Préau-Munier-Hervier, Paris, Gallimard 1984, σ. 73.
40. Πβ. G. Bachelard, *L'eau et les rêves*, *ὄπ. παραπ.*, σ. 10.
41. Πβ. Suzuki, *ὄπ. παραπ.* την έννοια του Satori στο Zen σσ. 129 και 150.
42. Πρόκειται για αύξηση έσωτερική (224).
43. Ἄνοιγμα ἑξωτερικό πρὸς πράγματα (193).
44. Πβ. M. Heidegger, *Εἰσαγωγή στην μεταφυσική*, μτφ. X. Μαλεβίτση, Ἀθήνα, Δωδώνη 1973, σ. 275.
45. *Αὐτόθι*.
46. Πβ. *Ἄπαντα Perse*, σ. 185: "habiter la mésintelligence".
47. Πβ. *Ἄπαντα Perse*, σ. 507, Hommage à Léon-Paul Fargue.